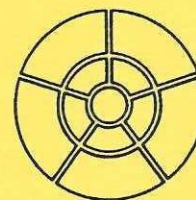

nwip

39e jaargang nr. 2 dec. 1990

Redactie: Potgieterlaan 21
2394 VA Hazerswoude Rijndijk

SPECIAL

NEDERLANDSE WERKGEMEENSCHAP VOOR INDIVIDUALPSYCHOL GIE.

Secretariaat : Mw. A. Schoute - Augustijn
P.K. Leeuwenberghlaan 18
2267 BN Leidschendam.
tel. 070 - 3900940

Postgiro : 476400 t.n.v. Ned. Werkgemeenschap voor
Individualpsychologi ,
Leeuwarden.

Redaktie adres: Potgieterlaan 21
2394 VA Hazerswoude Rijndijk.
tel. 01714 - 16110

ook zijn grenzen kent. Men moet verantwoord gedragsalternatieven kiezen, die passen bij de persoonlijkheid. Vanwege de gelukke veranderingen en de bemoediging veranderde het zelfbeeld van de vrouw van een slachtofferrol naar weet hebben dat zij wel bij machte is veranderingen aan te brengen.

INDIVIDUALPSYCHOLOGIE EN BASISONDERWIJS:

een begeleidingsimpressie.

Theo J. Joosten, schoolbegeleider.

SAMENVATTING.

In dit artikel zal worden ingegaan op de gebruikswaarde van Individualpsychologische inzichten en werkwijzen voor de praktijk van het basisonderwijs.

Er zal worden ingegaan op de aanleidingen, die een rol hebben gespeeld, bij het ontstaan van dit begeleidingsaanbod. Te weten de hulpvragen van een schoolteam en de te signaleren toenemende belangstelling voor de pedagogische taak van de school.

Alvorens teams definitief besluiten op indringende wijze aan de slag te gaan met een thema als "omgaan met kinderen" worden twee introductiebijeenkomsten aangeboden. Hierin kan kennis worden genomen van een paar essentiële inzichten: levensstijl en gemeenschapsgevoel. Ook wordt ervaren welke werkwijzen in het aanbod veelvuldig worden benut.

Het aanbod zelf is gebaseerd op ideeën over een koppeling tussen theorie, praktijk en levensstijl. De geformuleerde uitgangspunten en overwegingen van inhoudelijke aard leiden tot een beschrijving van de inhoud. Daarin wordt aandacht geschonken aan storend gedrag, de vier R's als uitgangspunten en doelen, en opvoedingsmethoden als bemoedigen, respectvol communiceren en toepassing van gevolgen. De globaal weergegeven inhoud en werkwijze zal exemplarisch worden toegelicht m.b.v. de beschrijving van een bijeenkomst over het tweede doel van storend gedrag, t.w. het nastreven van macht.

De bijdrage wordt afgesloten met enkele indrukken van de

deelnemers en aandachtspunten van de schrijver voor de verdere ontwikkeling van dit begeleidingsaanbod.

INLEIDING.

Het was op zich in het begin van de jaren '80 al opmerkelijk te noemen dat in het kader van de door het Ministerie van Onderwijs gesubsidiëerde Ontwikkelingsprojecten er één het onderwerp opvoeden naar Individualpsychologische inzichten betrof. Veel onderwerpen behandelden vakinhouden, de integratie van k.o. en l.o. en Schoolwerkplan ontwikkeling. Voor de uitvoerenden van het Ontwikkelingsproject over omgaan met kinderen, met name het team van de T.J. Roordaschool in Wytgaard en hun begeleider Dhr. G. van Eldert, was verlenging van het project dan ook een erkenning van het belang van dit pedagogisch thema. Uit het project is voor verspreiding een IPB-nummer over klasvergadering gereed gekomen. In het kader van het begeleidingsproces is veel werk materiaal vertaald en ontwikkeld, dat op de school en op de schoolbegeleidingsdienst - waar schrijver dezes werkzaam is - aanwezig is.

Het verdient ook zeker vermelding dat in de landelijk beschikbare Invoeringsprogramma's twee delen geheel of gedeeltelijk ingaan op de betekenis van de I.P. voor het onderwijs. Ook uit andere publicaties en discussies valt een toenemende belangstelling te constateren voor de opvoedkundige taak en mogelijkheden van de school. Zeker in discussies over zorgverbreding valt op dat er niet meer eenzijdig het accent wordt gelegd op remediërend materiaal, maar het belang van de relatie kind en leerkracht alsmede de houding van de onderwijsgevende steeds meer nadruk krijgen. Tevens valt een verschuiving van curatief naar preventief handelen te signaleren, waarbij de vraag aan de orde komt in hoeverre de school zelf door haar werkwijze en or-

ingeschat, want haar man op dat moment ontmaskeren was voor hem onacceptabel geweest. Er lagen nu echter andere kansen door dat gebeuren. Ze kon er bijvoorbeeld met hem thuis op terug komen door serieus te nemen hoe hij zichzelf meende te moeten afspiegelen. Op grond daarvan kon zij haar verwachtingen kenbaar maken over gewenste veranderingen, die hij nota bene tegenover de therapeut zei te doen. Als hij meende zich zo voor de buitenwereld in een goed daglicht te kunnen zetten, dan moest hij er voortaan wel op rekening dat zonder haar instemmende zwijgen te moeten doen.

De gezamenlijke gesprekken bleven spaarzaam, maar de verandering kwam op gang.

VERSCHILLEN GEDRAGSTHERAPIE EN GEDRAGSTRAINING OP INDIVIDUALPSYCHOLOGISCHE BASIS.

Gedragsmatig leren op I.P.basis verloopt voor waar het de training betreft deels analoog aan de gedragspsychologische opzet.

Toch zijn er een aantal belangrijke, fundamentele verschillen.

Bij de training op I.P.basis gaat het niet om bepaalde vormen van conditioneren met gebruik van stimuli. De nadruk ligt op het zich bewust worden van het verloop van situaties en het verder redeneren in logische consequenties/natuurlijke gevolgen op grond van gemaakte keuzen. Te ervaren dat andere keuzen (gedragsalternatieven) andere situaties met zich meebrengt en daarmee een gewenste verandering mogelijk kan maken.

De eigen verantwoordelijkheid van de cliënt en een zekere onafhankelijkheid bij het maken van keuzen wordt benadrukt. Een zekere onafhankelijkheid, omdat elke persoonlijkheid

inzet, iets terug mocht verwachten en dat ze dat kon bewerkstelligen.

Haar man "hield haar bijvoorbeeld van de afwas door tegen haar te blijven praten na het eten. Haar opmerking, dat hij maar even mee moest lopen naar de keuken, zodat zij naar hem kon luisteren terwijl ze afwaste, zorgde de ene keer voor een norske, niet begrijpende reactie en een andere keer liep hij mee. Tegenwoordig gebeurt het een enkele keer dat hij afdroogt.

Gemeenschapsgevoel:

Bij de training is het belangrijk op bepaalde valkuilen te letten. Eén zo'n valkuil is dat de gedragstraining verwordt tot een gevechtstraining.

In dit geval gaat het om een echtpaar, dat om bepaalde redenen voor elkaar heeft gekozen. Dat betekent dat ze iets met elkaar willen, maar op een bijzonder inadequate manier daarover met elkaar in een verwarrende strijd zijn geraakt. Een opmerking als: "Uw man moet u wel bijzonder hard nodig hebben, als hij u zo claimt", scheidt ruimte om anders naar de situatie te kijken. Zo wordt ook duidelijk, dat het zich ontworstelen aan die claim, de behoefte bij haar man slechts voedt. Deze bewustwording geeft richting aan gedragsalternatieven en scheidt dader van daad.

Hoewel deze situatie zich hoofdzakelijk afspeelde tussen de vrouw en de therapeut, zou ook de man hierbij betrokken moeten gaan worden. Hij weigerde dit echter op een paar nieuwsgierigheids bezoeken na.

Opvallend was hierbij hoe hij zich voordeed als de ideale partner. De vrouw verstoorde dat ideaal niet door er de realiteit tegenover te zetten.

De daarop volgende keer, waarin zij weer samen waren, bracht de therapeut deze situatie ter sprake. Hij legde haar uit begrip te hebben voor haar zwijgen. Ze had de situatie goed

organisatie niet ten dele een bijdrage levert aan het ontstaan van problemen. Op zich interessante ontwikkelingen, waarop ik nu in het kader van dit artikel niet nader zal ingaan.

Voor mij is wel duidelijk dat de groeiende belangstelling op landelijk niveau voor pedagogische thema's ook bij de leerkrachten in de basisscholen valt op te merken. In het werkgebied van onze dienst (G.C.O.) kunnen we dit met enige regelmaat constateren. In het voorjaar van 1990 organiseert het Openbaar onderwijs een studiedag voor ruim 250 leerkrachten met als thema "Pedagogisch handelen". Ook leerlingbespreking is een veel gevraagd begeleidingsonderwerp. In ons gebied zijn zeker een viertal scholen al langere tijd bezig met het bestuderen en toepassen van I.P. inzichten voor de praktijk van hun onderwijs.

In dit artikel wil ik een impressie geven van het werken met een schoolteam aan het omgaan met kinderen. Vier jaar geleden is mijn begeleiding hierover begonnen.

Aanleiding voor het team van de Franciscusschool om begeleiding te vragen bij het opvoedkundige handelen was hun onvrede over het eigen reageren op herhaaldelijk voorkomend storend gedrag. Of in hun woorden naar de begeleider geformuleerd:

- Zijn de kinderen van nu echt zo veel veranderd ?
- Zijn de kinderen van tegenwoordig anders en zijn wij niet mee veranderd ?
- Wij willen niet het gevoel krijgen of hebben de gehele dag voor politie-agent te spelen.
- Kunnen wij niet begeleid worden in het omgaan met kinderen, zoals dat in Wytgaard gaat ?

Indringende en interessante vragen voor het starten van een begeleidingsproces.

Vragen waarvan je kon voelen dat ze echte vragen waren; dat men bezorgd was over bepaalde ontwikkelingen in de

opvoedingstaken van de school.

De problemen van dit team zijn voor mij de aanleiding geweest een begeleidingsaanbod te ontwikkelen op deze vraagstelling vanuit een Individualpsychologische achtergrond. In deze bijdrage zal ik daarvan een impressie geven door eerst stil te staan bij enkele procedurele zaken, opdat u een indruk krijgt van de wijze waarop is gewerkt en de context waarbinnen dat is gebeurd. Vervolgens zal ik op de inhoud ingaan en middels een exempel een uitwerking hiervan geven. In de afsluiting zullen een stand van zaken en enkele voorlopige conclusies worden gegeven.

PROCEDURE.

Een belangrijk onderdeel van dit begeleidingsaanbod is de introductie met twee startbijeenkomsten. Hierin wordt stil gestaan bij enkele centrale begrippen in deze psychologie voor opvoeding, t.w. levensstijl en gemeenschapsgevoel. Kort wordt ingegaan op het ontstaan van de hoogstpersoonlijke levensstijl bij iedere mens. Dat de mens een sociaal wezen is, wordt uitgewerkt bij het begrip gemeenschapsgevoel. Voor opvoedingssituaties is benadrukken van een gevoel van erbij-willen-horen een nuttig inzicht om een eerste duiding te geven aan het gedrag van kinderen. In deze bijeenkomsten wordt ook enige informatie verstrekt over Adler, Dreikurs en Corsini. Zo krijgt men enig idee over de grondlegger van de I.P. en de verdere uitwerking ervan door anderen naar opvoeding en schoolsysteem. Daarbij wordt de I.P. ook geplaatst in het brede stromenland van psychologische richtingen. Een niet onbelangrijk deel van deze bijeenkomsten wordt gevormd door het bespreken van een of twee casussen. Juist hiermee wordt beoogd de waarde van de psychologische inzichten voor de praktijk

Een andere beoogde kant van deze waardevrije houding is dat de cliënt ruimte krijgt en niet afhankelijk wordt van de therapeut. Men ervaart voldoende ruimte om een eigen manier te vinden en te oefenen. Doordat samen wordt gekeken naar de situatie en het proces gevolgd, ontstaat een goed leerklimaat. Tevens wordt de drang naar succes minder benadrukt, waardoor ruimte ontstaat om verder te kijken dan gebruikelijk is of voor de hand ligt. De gedragsalternatieven, die worden besproken en/of uitgeprobeerd, handelen niet alleen over het beoogde effect, maar ook over wat bij deze persoon passend is.

Toen deze vrouw zich op een bepaald moment voornam de druk thuis op te voeren door tegen haar man niets te zeggen tot hij zelf over een vervelend voorval zou beginnen, vroeg de therapeut haar of ze dacht dit lang genoeg te kunnen volhouden. Haar boosheid nogmaals over het voorval uitend, hield ze voet bij stuk. De therapeut vertelde haar te hebben leren kennen als iemand, die enerzijds heftig reageert, maar ook weer snel bijdraait. Hoe verhiel dat zich tot haar voornemen? Hierdoor werd na een aantal overwegingen gekozen voor een gedragsalternatief dat enerzijds haar boosheid uitdrukte en anderzijds qua tijdsduur op te brengen was. De leidende vraag hierbij was: Wat wil ik mijn man duidelijk maken en wat beoog ik als effect?

Leren onderhandelen op gelijkwaardige basis:

Opmerkelijk was in deze situatie, dat veel onafgemaakt was en bleef steken in een niet bespreekbaar zijn/doodzwijgen of hevige emoties ter ontlading van slechts de eigen ongenoegens. Dit alles met als inzet: winnen of verleizen, maar door de geoefendheid van de partners liep dit veelal uit op een remise. Behoudens die situaties waarin een handgemeen het voorval in het voordeel van de man besliste. Door te bezien waar redelijke wensen lagen en in te gaan zien dat "voor wat, hoort wat" heel toepasselijk is, ontstond ruimte. De vrouw ervaarde, dat ze op grond van haar

(Zij wist zelf goed te beschrijven, hoe ze zichzelf weg cijferde om anderen van dienst te zijn.) Haar schuldgevoel, dat gevoeld werd door deze emotioneel gekleurde opmerking van haar man, zette haar aan overstag te gaan. Van zijn emoties ontdaan, bleef over waarom zij wilde strijken en haar man dat niet wenste te accepteren. Ze bleek in een andere kamer te strijken en strijken in de woonkamer bij haar man bleek ten slotte een acceptabel gedragsalternatief.

Sachlichkeit:

Het is belangrijk dat de therapeut waardevrij in de training met de zaken omgaat. Hij moet open staan en datgene, dat de cliënt bij hem oproept, gebruiken als middel om te trainen.

Zo kwam bij een klacht over dorpsroddels aan de orde dat de vrouw op bepaalde momenten gevoelens van medelijden opriep, passend bij haar slachtofferrol. Bespreekbaar werd gemaakt, dat deze kwetsbare opstelling niet altijd het beoogde gevolg heeft. Bepaalde mensen maken daar misbruik van door eerst hun medeleven te tonen en daarna een dorpsroddel te verspreiden. De kunst daarbij wordt te leren waar welk gedrag kan en op zijn plaats is.

Een ander belangrijk uitgangspunt is dat elke situatie leerzaam is, mits men tot een zekere distantie kan komen. Emoties spelen hierbij soms een verwarrende rol.

Een goede manier is hierbij de emoties serieus te nemen en ze te duiden naar wat ze te weeg brengen. (doelgerichtheid)

Bijvoorbeeld: machteloosheidsgevoelens kunnen als functie hebben de situatie te handhaven. De situatie willen handhaven kan te maken hebben met het ontbreken van gedragsalternatieven, angst voor onzekerheid die optreedt bij veranderingen en dergelijke.

van elke dag aan te tonen.

In deze twee kennismakingssessies wordt zo gewerkt met de teamleden, als dat in het verdere aanbod ook het geval is. Behalve een kennis maken met enkele inhouden wordt aldus ook ervaren hoe de werkwijze eventueel in de toekomst zal zijn. Eventueel, omdat na deze workshops het team de gelegenheid heeft zich definitief uit te spreken over het al dan niet op deze voet doorgaan. Op grond van eigen ervaringen kan nu een afweging worden gemaakt. Hierbij benadruk ik nog eens het belang van het willen bespreken van het eigen opvoedingshandelen in een sfeer van openheid en wederzijds respect. Tevens geef ik in grote lijnen aan wat het begeleidingsaanbod verder inhoudt.

Alvorens de inhouden weer te geven, is het nuttig nog enkele organisatorische zaken te noemen.

De begeleiding van de teams vindt meestal na schooltijd plaats. Een enkele keer kan gebruik worden gemaakt van zgn. marge-uren, d.w.z. dat onder schooltijd kan worden gewerkt met de leraren. In totaal kom ik zo op ongeveer twintig directe begeleidingsuren per schooljaar uit.

Met het team van de Franciscusschool zijn we nu voor het vierde jaar bezig met dit onderwerp. Dit houdt in dat tot dusverre ruim zestig uren aan dit thema zijn besteed.

Voor alle duidelijkheid moet nog worden opgemerkt dat het team uit zes personen bestaat. Dit aantal vergemakkelijkt het werken en geeft ruimschoots de gelegenheid tot inbreng van ieder.

INHOUD VAN HET BEGELEIDINGSANBOD.

Bij het ontwikkelen van dit aanbod heb ik mij gebaseerd op een aantal uitgangspunten. Van belang is dat zowel theorie als praktijk aan de orde komen. Theorie is nodig om lang-

zamerhand een algemeen referentiekader op te bouwen, waarmee het begrijpen van gedrag en een keuze voor een bepaald handelen kan worden onderbouwd. Het voorkomt dat elke situatie steeds weer apart en als nieuw wordt bekeken. Theorievorming is ook nodig om een zekere consistentie in het handelen te krijgen. Zo ontstaat een visie op het omgaan met kinderen in de school en kunnen keuzes worden gemaakt vanuit een bepaald concept. Dit geheel van opvattingen geeft een fundering aan hetgeen men doet en is het kader waar binnen men elkaar kan aanspreken op het professionele handelen.

Theoretische inzichten in enkele uren college aanbieden is als begeleidingsinterventie niet vruchtbaar. Daarom heb ik gekozen voor korte theoretische gedeeltes gekoppeld aan eigen ervaringen van de leraren of aan praktijkvoorbeelden. Zo kan ook de gebruikswaarde van deze psychologie worden aangetoond. Het laatste was tevens een nadrukkelijke wens van het team: "Wij willen geen zuiver theoretisch verhaal, maar we moeten iets leren waarmee we iets kunnen in de praktijk."

Het ruimschoots de gelegenheid bieden om te komen met eigen praktijkervaringen, is een ander uitgangspunt geweest. In bijna elke bijeenkomst is er tijd om vragen uit de eigen onderwijspraktijk aan de orde te stellen. Dit levert een grote mate van betrokkenheid op en draagt zeker bij aan de opvatting dat I.P.inzichten een functionele betekenis hebben.

Nauw verwant hiermee is dat ook het persoonlijk handelen, de eigen levensstijl niet buiten schot kan blijven. Door middel van het stellen van vragen zal worden getracht duidelijkheid te verschaffen in de aannames die ten grondslag liggen aan een bepaald gedragspatroon.

Op basis van deze ideeën over theorie, praktijk en eigen levensstijl is het aanbod opgezet. Tot nu toe is nog niets

In deze behandeling zijn voorvallen uit de thuissituatie genomen, die de vrouw als problematisch aangaf. Het claimende gedrag van haar man kwam naar voren als centraal thema. Weerstand van haar kant tegen dit gedrag leidde tot hevige woordenwisselingen of erger met haar als uiteindelijke verliezer/slachtoffer.

Na bespreking van een aantal voorvallen, bleek het zich terugtrekken uit dergelijke situaties een goed alternatief. Bijvoorbeeld door naar de badkamer of toilet te gaan.

Onder het hier en nu valt ook de therapiesituatie, die gebruikt kan worden om tot bewustwording van het eigen gedrag en motieven te komen. Gedragsalternatieven kunnen hierin geoefend worden.

Tijdens het praten over de claimende houding van haar man en het zoeken naar een mogelijk gedragsalternatief, gaf de therapeut aan de vrouw terug wat hij bij haar waarnam. Bijvoorbeeld haar aarzeling t.a.v. een gedragsalternatief, die ze uitstraalde maar niet uitsprak. De aarzeling werd vertaald in meningen en gevoelens, die hierbij een rol speelden. Om zo ten slotte tot een eigen gewenste keuze te komen voor een bepaald gedragsalternatief.

Logische consequenties/natuurlijke gevolgen:

Om situaties te ontwarren en gedragsalternatieven in te schatten, is het belangrijk te leren denken en redeneren in logische consequenties/natuurlijke gevolgen.

Op minder bewust nivo wordt zo tevens de tendentieuze mening over zichzelf ondergraven.

De situatie, waarin de vrouw wilde strijken en haar man dat verbood, omdat zij bij hem diende te blijven en hij haar bovendien verweet als huisvrouw tekort te schieten, omdat ze nu nog moest strijken, kwam aan de orde. Duidelijk werd dat het laatste gedeelte van het verwijt niet waar was. Dit diende om druk op haar uit te oefenen.

vens moeilijk te beantwoorden. Omdat de hulpvraag in het heden en gericht op de toekomst ligt, is de oorzakelijkheid in deze situatie minder aan de orde gekomen.

Over de prognose is toch wel iets te zeggen. Op grond van de ernstige, langdurige situatie is te verwachten dat de hulpverlening intensief en lang zal zijn.

HET HULPAANBOD.

In deze situatie is een verandering te bewerkstelligen door middel van gedragsbeïnvloeding. Die moet vooral gerelateerd worden aan het hier en nu. De te bespreken situaties dienen alledaags en niet te gecompliceerd te zijn.

Eenvoudige succesjes zullen bemoedigen om voort te gaan. De gesprekken met deze vrouw zullen vooral op het bovenstaande gericht worden.

(Vanwege het langdurig bestaan van de relatieproblemen, die o.a. geleid hebben tot het weglopen van hun kinderen, is een diepte therapeutische behandeling hier niet op zijn plaats. Het gevaar is te groot dat een dergelijke behandeling het eigen falen en onvermogen bevestigt, terwijl er te weinig basis aanwezig is om op voort te bouwen.)

INDIVIDUALPSYCHOLOGISCHE UITGAANGSPUNTEN,

(die in het hulpverleningsaanbod centraal staan.)

Uitgaan van het hier en nu:

Dit is geen typisch individueelpsychologisch uitgangspunt, maar zit onlosmakelijk gekoppeld aan elke vorm van gedrags-training.

Gezien de ontmoedigende voorgeschiedenis is het van belang in de gewenste gedragsverandering een bepaalde hiërarchie op te stellen en met eenvoudige opgaven te beginnen.

gezegd over de keuze voor een inhoud van de cursus. Behalve de hierboven beknopt weergegeven uitgangspunten heeft ook een opbouw in praktische hanteerbaarheid voor de leerkrachten een rol gespeeld. Naar mijn mening moet juist snel een ervaring ontstaan van "goed bruikbaar in de praktijk". Ook hierbij geldt dat niets zo succesvol is als succes. Bovendien ben ik de mening toegedaan dat het er wel toe doet waarmee wordt begonnen. Een bepaald onderdeel gaat vooraf aan een ander teneinde dat goed te begrijpen en juist toe te passen. Een klassevergadering houden zonder kennis van storend gedrag en bemoediging lijkt mij niet mogelijk.

Zo ben ik gekomen tot de volgende opzet van het begeleidingsaanbod m.b.t. I.P. voor schoolteams:

I. INTRODUCTIEBIJENKOMSTEN.

Informatie over levensstijl en gemeenschapsgevoel, bespreking van een casus, keuze over de voortgang.

II. STOREND GEDRAG.

Aandacht.

Macht.

Wraak.

Verondersteld onvermogen.

Schriftelijke evaluatie.

III. DE 4 R's ALS UITGAANGSPUNTEN EN DOELEN.

Verantwoordelijkheid (Responsibility)

Respect (Respect)

Vindingrijkheid (Resourcefulness)

Deelnemendheid (Responsiveness)

IV. ENKELE OPVOEDINGSMETHODEN.

Natuurlijke en logische gevolgen.

Respectvol communiceren:

- reflectief luisteren,
- ik en jij boodschappen.

Bemoedigen:

- algemene informatie,
- houding van de volwassene,
- taal van de bemoediging,
- praktische suggesties,
- ontmoediging voorkomen,
- moeilijkheden bij de invoering.

Schriftelijke evaluatie.

V. KLASSEVERGADERING.

Bedoeling en organisatie.

Werken met verhalen.

Schriftelijke evaluatie.

Nu de algemene inhoudsopzet is gegeven, zal tegen de achtergrond hiervan en die van de eerder omschreven uitgangspunten een bijeenkomst als exempel worden uitgewerkt. Op deze wijze krijgt u een zo concreet mogelijke impressie van inhoud en werkwijze van deze begeleiding.

EXEMPEL: BIJEENKOMST 4 OVER DOELGERICHTHEID GEDRAG.

Onderwerp : macht als tweede doel van storend gedrag.

Doelen : bespreking van enkele voorbeelden van de leerkrachten over "macht" om inzicht in dit gedrag te verkrijgen;
informatie verstrekken over dit tweede doel.

Materiaal : Uit "Mens Sana" twee bladzijde over macht.
Als reserve een casus.

keerd, geeft aan dat zij meent niet los te kunnen komen van haar man.

De hulpvraag heeft daarmee als rode draad: Hoe kan ik het leven met mijn man in de V.U.T. dargelijk maken ?

De lange voorgeschiedenis in de hulpverlening geeft enerzijds aan dat zij geneigd is te gaan "shoppen". Anderzijds genieten hulpverleners weinig vertrouwen. Op basis van dit geringe vertrouwen mag verwacht worden dat zij zich meegaand zal opstellen in het hulpverleningsproces. "Verzet" zal vooral ondergronds plaats vinden, zodat de hulpverlener in gebreke gesteld kan worden.

Een slachtofferrol vraagt dat men zich onopvallend en weinig weerbaar opstelt. Problemen worden niet opgepakt, eerder omzeild of lijdzaam ondergaan.

Waar problemen wel aan bod komen, zullen ze zodanig escaleren dat er opnieuw een slachtoffer is.

Verwacht mag worden dat deze vrouw in de loop der jaren veel vaardigheid heeft gekregen in het hanteren van dergelijke situaties ten einde het voor zichzelf zo goed en kwaad als mogelijk leefbaar te houden. Wordt het toch te veel, dan reageert ze met lichamelijke symptomen.

De vrouw bevestigt het hierboven geschetste beeld. Tussen haar en haar man bestaan veel "geheimen". Het gegeven, dat zij een vrouw is, doet haar een aantal situaties thuis lijdzaam ondergaan.

Waar zij er beiden niet omheen kunnen, leven hevige verwijten naar elkaar. Haar man weet zich met fysiek geweld zo nodig ook daar boven te stellen.

De lichamelijke symptomen, die de vrouw in uiterste nood vertoont, worden door de man nauwelijks serieus genomen. Hij verwijt zijn vrouw die te gebruiken om haar taak als echtgenote te ontlopen en hem in de steek te laten.

De tweede vraag naar de oorzakelijkheid is vanuit de gege-

heeft zich volledig ingezet. Het wordt tijd nu wat gas terug te nemen om te gaan "oogsten".

Helaas moet geconcludeerd worden, dat de idealen - die ze zeker heeft gehad - nauwelijks zijn bereikt. Haar huwelijksrelatie is verre van ideaal. Hun drie kinderen zijn allen na een hevige puberteitsconflict het huis uitgegaan.

Zij geven aan het thuis onleefbaar te vinden vanwege de hevige echtelijke ruzies.

De hulpvraag lijkt van deze vrouw een laatste poging om alsnog haar situatie ten goede te keren, zodat er alsnog iets te "oogsten" valt.

Voor de hulpvraag betekent dit, dat er niet zo zeer gevraagd wordt naar hoe het allemaal gekomen is. Integendeel, het verleden lijkt eerder een ondragelijke, demotiverende rol te spelen voor deze vrouw.

Daarmee liggen hulpvraag en hulpaanbod vooral in het heden, gericht op de toekomst.

Het gevoel altijd de rol van slachtoffer te hebben gehad, motiveert om de situatie te handhaven en als gegevenheid te aanvaarden.

Dit betekent dat men weinig op de eigen mogelijkheden om de situatie te veranderen vertrouwd. Eerder is men geneigd omstandigheden als bepalend te ervaren.

Daarbij mag verwacht worden dat deze rol voor de vrouw in kwestie een veilige rol is, waarmee ze heeft leren omgaan. Iedere poging om tot verandering te komen, die mislukt, zal de slachtofferrol bevestigen. Evenals het hopeloze om ervan los te komen.

De wens om bij elkaar te blijven, zit verpakt in de hulpvraag waarmee de vrouw komt. Ze maakt zich zorgen over de binnenkort veranderende thuissituatie, waarop zij zich wil voorbereiden.

Het feit dat ze al meerdere malen is weggelopen en terugge-

Procedure :

In de vorige bijeenkomst is een korte introductie gegeven op het tweede doel van storend gedrag en aan de leraren gevraagd voor deze keer voorbeelden uit de eigen praktijk te noemen. Twee deelnemers komen dit maal aan de beurt. Voor de begeleider is bij de bespreking van de voorbeelden een aantal vragen van belang:

- hoe is de machtsstrijd ontstaan ?
- wat deed de leerkracht ?
- wat deed de leerling ?
- wat voelde de leraar in deze situatie ?
- welke suggestie kunnen we aanreiken ter voorkoming van dergelijke conflicten ?

Middels deze vragen wordt ernaar gestreefd inzicht te verkrijgen in het interactiepatroon van deze specifieke situatie. Zowel het gedrag van de leerkracht als dat van de leerling komen aan de orde. De laatste vraag is vooral van belang om te leren denken over alternatieven en de deelnemers te laten ervaren dat ook een ander optreden mogelijk is. Dit werkt bemoedigend.

Hierna wordt informatie gegeven over de I.P. kijk op het tweede doel van storend gedrag. In het kort komt die op het volgende neer. Als kinderen in hun interpretatie van de omgeving beleven er niet bij te horen en dat ook niet via aandacht kunnen bereiken, kan dat mogelijk wel door het aangaan van een machtsstrijd worden gerealiseerd. Het gaat om het tonen van superioriteit; en hierbij kan ook een volwassene hem niet tegenhouden. Bij het nastreven van dit vaak onbewuste doel kunnen kinderen actief of passief destructieve methoden aanwenden.

In zo'n situatie voelt de volwassene zich meestal in zijn autoriteit bedreigd en als gevolg hiervan ontwikkelt zich al gauw het idee: "ik zal weleens laten zien wie hier de baas is." Vaak gaat het optreden gepaard met hevige emo-

ties.

Bij kinderen komen gedragingen voor als: werk weigeren, verwerpen van regels, halsstarrigheid, ongehoorzaamheid, etc.

Tenslotte wordt stilgestaan bij enkele correctieve maatregelen, zoals:

- het voorkomen van een strijd,
- zeker zijn van jezelf,
- verantwoordelijkheid geven,
- vriendelijk en standvastig blijven,
- medewerking verwerven,
- iets onverwachts doen.

Na afloop van de inleiding wordt een tweetal bladzijden theorie over dit doel meegegeven.

Bij de afsluiting van de bijeenkomst wordt afgesproken dat ieder die voor de volgende keer heeft gelezen; en dat die bijeenkomst zal beginnen met een gedachtenwisseling over de gerezen vragen naar aanleiding van de vandaag verstrekte informatie.

STAND VAN ZAKEN EN CONCLUSIES.

Zoals reeds vermeld, ben ik met het team van de Franciscus-school het vierde jaar ingegaan met dit onderwerp. Dit jaar zijn we gestart met het onderdeel bemoediging. Uit het feit dat een schoolteam gedurende zoveel jaren met hetzelfde thema bezig wil zijn, blijkt wel hun grote betrokkenheid en ook zeker de waarde die wordt toegekend aan de functionaliteit van de I.P. ideeën voor de dagelijkse praktijk. Het is in begeleidingskringen immers een bekend gegeven dat teams meestal niet gedurende een zo lange periode bij één thema stil staan. Dit gegeven illustreert het besef van relevantie dat aan deze materie wordt toegekend. Vermeldenswaard is zeker dat in het derde jaar het team

onderduikadres te vinden en haar te bewegen bij hem terug te komen.

Ze zoekt nu opnieuw hulp, omdat haar man binnenkort met de V.U.T. gaat. Ze verwacht dat ze helemaal geen leven meer heeft, als hij de hele dag thuis is in haar aanwezigheid. Momenteel heeft ze veel lichamelijke klachten, waaronder ontstekingen.

ONDERBOUWING TOT EEN HULPAANBOD.

Om tot een adequaat hulpaanbod te komen, zijn twee vragen van belang:

Ten eerste de vraag welke mogelijkheden er zijn om tot verandering te komen ?

Ten tweede de vraag welke factoren het ontstaan van de huidige situatie hebben beïnvloed ?

De volgorde van de vragen is hier bewust gekozen, omdat het hulpaanbod in deze situatie vooral gericht moet zijn op de mogelijkheden.

De tweede vraag heeft hier vooral een relatie ten aanzien van de prognose tot verandering.

De mogelijkheden in deze situatie worden vooral bepaald door:

- de leeftijd(sfase),

- het gevoel altijd de rol van slachtoffer te hebben,
- de wens om bij elkaar te blijven,
(althans ten tijde van het verzoek om hulp)
- de lange hulpverleningsvoorgeschiedenis, die het "hopeloze" van de situatie lijkt duidelijk te maken,
- de mogelijkheden, die tot op heden gebruikt zijn om de situatie thuis enigszins hanteerbaar te houden.

Haar leeftijdsfase, als vrouw van 53 jaar, is als volgt te omschrijven: Het leven heeft veel van haar gevraagd. Zij

GEDRAGSMATIG LEREN OP INDIVIDUALPSYCHOLOGISCHE BASIS.

Gerard Kulker, directeur ambulante instelling voor jeugdhulpverlening.

INLEIDING.

Gedragsmatig leren is van belang bij gefixeerde gedragspatronen. Dergelijk gedrag berust op twee pijlers.

De eerste pijler is de sterk motiverende kracht, die van de doelstelling en de privé mening uitgaat. (Tendentieuze apperceptie.)

De tweede pijler is de invloed van de gewenning.

Aan de hand van een praktijksituatie wordt een hulpverlening gevolgd, waarbij gebruik is gemaakt van gedragsmatig leren op individualpsychologische basis.

Gezien de geringe basis bij de cliënt is deze therapeutische benadering niet gekoppeld aan een inzichtgevende, diepte therapie.

Voor de privacy van de cliënt is de praktijksituatie onherkenbaar gemaakt.

PROBLEEMSTELLING.

Een vrouw van 53 jaar zoekt hulp vanwege ernstige relatieproblemen met haar echtgenoot. Deze levert in de thuissituatie nauwelijks een bijdrage in het gezinsgebeuren. Hij claimt zijn vrouw volledig en kan nauwelijks accepteren dat zij zich niet met of voor hem bezig houdt.

De vrouw voelt zich overal alleen voor staan en heeft het gevoel het in de ogen van haar man nooit goed te doen.

In het verleden is zij vanwege deze problemen tweemaal weggegaan. Het is haar man beide keren gelukt haar op haar

de tijd gekomen voelde met de door hun verworven inzichten naar buiten te treden. Een en ander had men zich blijkbaar nu voldoende eigen gemaakt om daarover met ouders in gesprek te gaan. Naar aanleiding van een algemene ouderavond zijn twee oudergroepen geformeerd. Een ervan wordt geleid door de directeur van de school.

Uit de schriftelijke evaluaties blijkt een grote tevredenheid over de inhoud en werkwijze van dit begeleidingsaanbod. Vooral is er waardering voor de koppeling van theorie en praktijk en de gebruikswaarde van de aangereikte ideeën. Een citaat uit de evaluatie: "Ik heb geleerd kinderen eens van een andere kant te bekijken. Mijn eigen reacties op situaties in de klas heb ik leren bekijken. Ik heb geleerd mezelf wat meer "in te houden"; dus niet te snel te reageren."

Dat het aanbod niet specifiek is toegesneden op één team mag blijken uit het feit dat een ander team waarmee ik dit onderwerp op identieke wijze behandel, ook soortgelijke waardering uitspreekt. Ook worden dergelijke reacties gehoord door een collega die van dit materiaal gebruik maakt op weer een andere school in Leeuwarden.

Voor mij betekent het dat middels dit aanbod een weg is gevonden om op vruchtbare wijze met teams te werken aan de opvoedingsstijl van de school. De grote rijkdom aan I.P. materiaal is een prima bron om uit te putten bij de samenstelling voor een dergelijke opzet.

Op grond van de opgedane ervaringen wil ik tenslotte enige bevindingen over de werkwijze weergeven die wellicht in de toekomst tot bijstelling van het aanbod kunnen leiden.

- De duur van elke bijeenkomst (15.30 tot 17.15 uur) is wat mij betreft aan de korte kant. Er ontstaat al gauw een spanningsveld tussen recht doen aan de vele vragen en ervaringen van de leraren en de noodzaak enige informatie te verschaffen. Binnen de huidige mogelijkheden

van een school valt eventueel te denken aan: woensdagmiddagbijeenkomsten, benutten van marge-uren en naschooling/begeleiding onder schooltijd.

- Klassebezoeken door de teamleden bij elkaar en door de begeleider lijken me belangrijke werkvormen om informatie te vergaren van elkaars werkwijzen, maar ook om feedback te krijgen op eigen doen en laten. In dit kader passen ook band- en video opnames. Deze gegevens kunnen in teamvergaderingen worden gebruikt ter illustratie van een bepaalde I.P. opvatting en dienen om iemands professionele handelen te versterken.
- Bezoeken van een begeleider aan een groep kunnen ook leiden tot pedagogische consultatie (counseling). In de vorm van supervisie kan inzicht worden verkregen in het eigen gedrag en op basis daarvan worden gezocht naar alternatieven.
- Vormen van pedagogische consultatie zijn ook mogelijk zonder klassebezoek. Toepassing hiervan kan nl. ook geschieden naar aanleiding van een werkprobleem of een eigen ervaring. Het voeren van dergelijke gesprekken met kinderen is in de I.P. als verrijkend voor de opvoeding gebleken. Ook dit zou nog ingebouwd moeten worden.
- Zeker het bovenstaande, maar eigenlijk het gehele aanbod veronderstelt enige scholing in deze psychologische stroming. Bij de uitvoerder van dit aanbod moet voldoende theoretische kennis aanwezig zijn van de I.P. en moet over vaardigheden worden beschikt die passen bij deze psychologische inzichten.

In het algemeen kan m.i. zeker worden gesteld dat, wil een onderwijsvernieuwing een kans van slagen hebben, niet volstaan kan worden met het alleen aanbieden van nieuwe leermiddelen en methodes. Ook het volgen van een cursus alleen biedt onvoldoende garantie voor het realiseren van onderwijsveranderingen achter elke klasdeur van de school.

door een open centrum kunnen worden opgevuld. We denken dat een open centrum voor pedagogische consultatie in een belangrijke behoefte kan voorzien. Dat blijkt ook in Hamburg. Daar hebben de ontwikkelingen een grote vlucht genomen. In het eerste jaar vroegen een zestal ouders een consultatie aan. Inmiddels is er een wachtlijst van vier maanden en bestaat het publiek gemiddeld uit zo'n honderd mensen.

Vanzelfsprekend moeten ook de beperkingen van een open centrum in het oog worden gehouden. Deze vorm van hulpverlening is uitsluitend geschikt op het nivo van begeleiding. Gezinnen, waarmee meer aan persoonlijkheidsontwikkeling en -verandering van de gezinsleden gewerkt zal moeten worden om de problemen hanteerbaar te maken, zijn minder geschikt om voor een publiek begeleid te worden.

Concluderend zijn we ervan overtuigd dat een open centrum voor pedagogische consultatie, zoals hierboven beschreven, in Nederland een waardevolle aanvulling kan zijn binnen de huidige hulpverlening en vele gezinnen en ouders van dienst kan zijn.

LITERATUUR.

- Benzing, U., Tymister, H.J., Wöhler, H., Die Arbeit des "Offenes Beratungszentrum" am Institut für Schulpädagogik, interne publikatie, 1989.
- Tymister, H.J., in Dieterich, R., Psychologische Perspektiven der Erwaschenbildung, Bad Heilbrunn, Klinkhardt, 1988.

hun kinderen helpen zelfrespect te ontwikkelen door hen de kans te geven van de gevolgen van hun gedrag te leren. Natuurlijke gevolgen zijn gebaseerd op de natuurlijke loop van de gebeurtenissen, zoals ze plaats vinden zonder ingreep van volwassenen. De opvoeder informeert het kind over de mogelijke gevolgen van zijn gedrag en laat hem vervolgens de gevolgen ervaren. Alleen bij levensbedreigende situaties grijpt de ouder in.

Vaak is de wet van de natuurlijke gevolgen niet voldoende en moeten ouders meer doen. Op zo'n moment kan er gebruik gemaakt worden van logische gevolgen. Deze gevolgen zijn gebaseerd op een afspraak tussen ouder en kind omtrent de mogelijke consequenties van bepaald gedrag. Op deze manier leert het kind verantwoording voor zijn eigen gedrag.

In de consultatiegesprekken kunnen op grond van logische en natuurlijke gevolgen afspraken over gedrag van kinderen en ouders worden gemaakt.

In het kader van dit artikel willen we niet dieper op deze opvoedingsvaardigheden ingaan.

CONCLUSIE.

Een open centrum voor pedagogische consultatie biedt vele mogelijkheden. Allereerst zien we de unieke verbinding van een onderwijsfunctie en een hulpverleningsfunctie. Dit zou aan kunnen sluiten bij de groeiende behoefte bij personen, werkzaam of studerend in het onderwijs en de hulpverlening, aan een betere integratie van theorie en praktijk.

In het huidige hulpverleningsaanbod voor gezinnen en ouders is op dit moment een duidelijke lacune tussen de eerste en tweedelijns hulpverlening te constateren. Er ontbreekt zoiets als een bureau of centrum waar ouders met hun problemen terecht kunnen, binnen kunnen lopen om informatie over opvoeding en intermenselijke relaties vragen. Deze lacune zou

De persoon van de leraar, zijn opvattingen en zijn gedragingen zullen ook moeten worden beïnvloed. Dit geldt nog meer bij een onderwerp als "omgaan met kinderen", waarbij de volwassene niet buiten spel kan blijven. Een toepassing van de Individualpsychologische methoden m.b.t. counseling lijken hier nuttige diensten te kunnen bewijzen.

Uitwerking ervan naar de Nederlandse onderwijssituatie is een uitdaging voor de komende jaren.

LITERATUUR.

- Adler, A., Kindererziehung. Frankfurt a.M., Fischer, 1976.
- Adler, A., Individualpsychologie in der Schule. Frankfurt a.M., Fischer, 1985.
- Bleidick, U., Individualpsychologie, Lernbehinderungen und Verhaltensstörungen. Berlijn, 1985.
- Bouma, R. & Bergman, J., Omgaan met kinderen. Invoeringsprogramma nr. 41015, APS Amsterdam.
- Dinkmeyer, D. & Dreikurs, R., Encouraging children to learn. Hawthorn Books Inc., New York, 1963.
- Dinkmeyer, D., e.a., Systematic Training for Effective Teaching. Circle Pines, 1980.
- Dreikurs, R., Psychology in the Classroom. New York, 1968.
- Dreikurs, R., Grundbegriffe der Individualpsychologie. Ernst Klett, Stuttgart, 1969.
- Dreikurs, R. Ouders en kinderen, vrienden of vijanden. Contact bv., Amsterdam, 1976.
- Dreikurs, Grunwald en Pepper, Lehrer und Schüler lösen Disziplinprobleme. Vert. Hans Josef Tymister. Beltz Verlag, Weinheim und Basel, 1987.

- Corsini, R.J., Individual Education. Journal of Individual Education, 1977.
- Eldert v.G., Mens sana in schola sana. S.A.D., Leeuwarden, 1981. (niet gepubliceerd)
- Ginther, T., Anders omgaan met kinderen. Invoeringsprogramma nr. 41090. APS, Amsterdam.
- Pratt, A.B., Questions and answers about Corsini four R's schools. Columbus, Ohio, 1986.
- Vanpoucke, E., Opvoedend onderwijs naar Individualpsychologische inspiratie. Universiteit van Leuven, 1986. (niet gepubliceerd)
- I.P.B., Klassevergadering. IPB nr. 19669, Amsterdam, 1986.

niet wil doen en weigert op verzoeken van de ouders in te gaan. Dat zou immers betekenen dat hij zich aan een sterkere macht zou onderwerpen en zijn gevoel voor eigenwaarde verliezen.

De derde doelstelling vloeit vaak voort uit de vorige. Als de machtsstrijd steeds grimmiger wordt, kan dit bij het kind uitlopen in een drang tot vergelding. Het teleurgestelde en ontmoedigde kind gaat op wraak zinnen. Vanaf dit moment is hij ervan overtuigd dat niemand hem aardig vindt en dat hij alleen maar meetelt als hij anderen kan kwetsen en zich gekwetst voelt.

De vierde doelstelling treffen we aan bij het totaal ontmoedigde kind. Het kind is er van overtuigd dat hij niets kan en nergens voor deugt. Hij wordt onbeholpen en wendt onvermogen voor om te voorkomen dat hij een taak toegewezen krijgt.

In het open centrum wordt veel met deze indeling gewerkt. Door in het gesprek het kind nauwkeurig te observeren, kan men er achter komen welk doel het kind nastreeft. Daarbij kunnen de reacties van de opvoeders aanwijzingen geven. Bijvoorbeeld als de moeder zich geërgerd voelt door de veelvuldige vragen van het kind, is de kans groot dat het hier het doel buitensporig veel aandacht vragen betreft. De gespreksleider zal dan, in het gesprek met het kind, zijn vermoedens over het betreffende doel navragen en het kind proberen inzicht te geven in zijn gedrag. Daarnaast kan het kind handvaten geboden worden om zijn doel op een constructieve wijze te bereiken.

Andere opvoedingsvaardigheden, die veel in de individualpsychologische gezinsbegeleiding worden gebruikt, zijn het toepassen van natuurlijke en logische gevolgen.

Straf en beloning worden binnen de individualpsychologie afgewezen, omdat dit niet past in de democratische denkwijze, waar deze psychologische richting zich op baseert.

Kinderen hebben het recht op eigen ervaring. Ouders kunnen

ties trekt en zo het probleem anders kan benaderen. De beslissing of de cliënt zijn gedrag zal veranderen, ligt geheel bij de cliënt. De cliënt is verantwoordelijk voor het al dan niet oplossen van zijn probleem.

Het is de verantwoordelijkheid van de gespreksleider om het probleem met de cliënt inzichtelijk te maken en alternatieven te bedenken.

Een noodzakelijke eis hierbij is dat de cliënt moed en vertrouwen in zichzelf en anderen heeft. Tijdens de pedagogische consultatie probeert de gespreksleider met behulp van bemoediging de moed van de cliënt te vergroten. (Vgl. Tymister, 1987, pag. 128-130)

De opvoeding heeft binnen de individualpsychologie een belangrijke plaats. Ideeën hierover zijn gedetailleerd. Vanzelfsprekend zijn de methoden binnen de individualpsychologische gezinsbegeleiding gebaseerd op deze ideeën.

Een centraal uitgangspunt is dat al het menselijk gedrag doelgericht is. Het belangrijkste doel voor een kind is ergens bij te horen, een plekje in de wereld om zich heen te vinden. Een kind kan dit doel op twee manieren bereiken. Allereerst door zich sociaal nuttig te gedragen, een positieve bijdrage te leveren aan de gemeenschap, waarin het kind functioneert. Als deze positieve bijdrage niet tot het doel leidt, zal het kind op welke manier ook zijn doel willen bereiken. Het kind zal dit dan proberen te bereiken met storend gedrag.

Rudolf Dreikurs formuleerde vier doelen van storend gedrag: De eerste doelstelling betreft het vragen van overmatig veel aandacht. Het kind gaat er van uit dat het alleen maar iets betekent, als het op alle momenten van de dag aandacht krijgt.

De strijd om de macht is de tweede doelstelling. Ouder en kind komen in de situatie waarin ze elkaar willen laten zien wie de baas is. Het kind beslist zelf wat hij wel of

PEDAGOGISCHE CONSULTATIE ALS ONDERSTEUNING VOOR LEERKRACHTEN.

Bert Meijer, schoolbegeleider en leerkracht in het Speciaal onderwijs.

SAMENVATTING.

Dit artikel beschrijft hoe middels pedagogische consultaties leerkrachten bij het pedagogisch handelen ondersteuning wordt geboden.

Pedagogische consultatie is een consultatie waarin een leerkracht in een groep vrijwillig een pedagogische situatie bespreekt met een begeleider. Deze consultatie is erop gericht dat de leerkracht problemen in de klas op een effectieve wijze weet op te lossen. Ten eerste wordt ingegaan op de aanleiding tot deze begeleidingsvorm. Vervolgens komen werkwijze van de pedagogische consultatie en de taken van de begeleider aan de orde. Tot slot wordt ingegaan op een aantal voordelen van deze wijze van begeleiden.

INLEIDING.

In het werk als schoolbegeleider wordt je regelmatig geconfronteerd met vragen over leerlingen of over groepen, waarmee een leraar problemen ervaart. Deze leraar heeft dan zelf al de nodige mogelijkheden uitgeprobeerd om het storende gedrag van een leerling te beïnvloeden. Oplossingen, die bijna iedere leraar herkent en hanteert zijn strafwerk geven, apart zetten, op de gang zetten, na laten blijven, bij een andere collega in de klas zetten. Soms hebben al gesprekken plaats gehad met goedwillende collega's, ouders en de directeur. Ieder heeft adviezen gegeven over hoe het probleem het beste opgelost kan worden. Door tijdgebrek

blijven deze gesprekken meestal beperkt tot een of twee keer. De leraar moet het vervolgens zelf uitzoeken. De betreffende leerling wil echter niet meewerken, wil niet luisteren, wil niet doen wat je zegt. Het werkplezier van zowel de leraar als de leerlingen verminderd.

Maatschappelijke veranderingen, grotere diversiteit in opvoedingsstijlen en verschillende gezinssituaties doen veel leraren opmerken dat de tot op heden gangbare opvoedingsmethoden niet meer adequaat werken. Problemen en onderlinge conflicten in de groep, die voorheen door middel van de autoriteit van de leraar werden "opgelost", laten zich niet meer op deze wijze "oplossen". Kinderen emanciperen zich net zoals andere groepen in de samenleving. "Je zal doen wat ik zeg, omdat ik je leraar ben!", werkt niet meer. Opvoedingstechnieken, die in het verleden nog effect hadden, blijken daardoor steeds minder hanteerbaar. Wanneer leraren vasthouden aan oude interactievormen bevinden ze zich constant in een spanningsveld, waarin autoritair optreden botst met de opvattingen van de leerlingen. Leerlingen willen zelf mee beslissen over wat er met hen gebeurt. Leraren raken gedemotiveerd en begrijpen niet goed waardoor ze tegenwoordig zoveel moeite hebben met het handhaven van de orde in de groep.

Deze bevindingen hebben er toe geleid dat een begeleidingsinterventie is geconcretiseerd met als inhoud een praktische opvoedingstheorie, waarmee gewerkt wordt in pedagogische consultaties. Ik ga nu eerst kort in op de aanleiding tot de pedagogische consultaties binnen de school.

AANLEIDING TOT HET STARTEN VAN PEDAGOGISCHE CONSULTATIE.

Na positieve ervaringen met het uitproberen van alternatieven voor straf in de klas ontstond er bij een aantal collega's behoefte om op een meer structurele wijze met pedago-

Als we opgroeien, vormt het kind zich een beeld van zichzelf en de wereld om zich heen. Dit zijn belangrijke bouwstenen voor de persoonlijkheid. De persoonlijkheid krijgt voornamelijk in de eerste levensjaren vorm. Dat betekent dat mensen in iedere tussenmenselijke relatie de ervaringen uit zijn kindertijd op elkaar projecteren. Als er een probleem ontstaat, kan dat te maken hebben met onze projecties (opvattingen uit onze kindertijd) van de ene mens op de andere en omgekeerd. Twee persoonlijkheden "botsen". Dit noemen we overdracht.

Het is de taak van de gespreksleider om deze projecties (van ervaringen uit de kindertijd) zichtbaar en begrijpelijk te maken en de vraag te stellen of en hoe dit vermeden kan worden. Daartoe kan gebruik gemaakt worden van methoden als vroege jeugdherinneringen en het werken met de gezinsconstellatie van de cliënt. Zo kan ontdekt worden en inzichtelijk gemaakt welke handelingspatronen, voortvloeiend uit de projecties, op het probleem van invloed zijn.

Tijdens de pedagogische consultatie wordt zodanig met informatie gewerkt, dat het de cliënt mogelijk maakt zijn probleemsituatie zo te begrijpen dat hij zelf tot een oplossing komt. De informatieverstrekking en verwerking komt van beide kanten. Alleen de cliënt beschikt namelijk over de informatie, die de gespreksleider nodig heeft om te begrijpen hoe de privé-logica van de cliënt in elkaar zit. Het is deze privé-logica, die tot nu toe het handelen gestuurd heeft en tot problemen leidde. De gespreksleider verstrekt op zijn beurt informatie aan de cliënt over de "fouten" (d.w.z. foutieve interpretaties van ervaringen in de kindertijd) in zijn privé-logica. Daarnaast kunnen cliënten oefenen in het anders benaderen van hun situatie. Een succesvolle pedagogische consultatie bestaat daaruit dat de cliënt door begrip van de situatie, de relatie en zijn eigen handelingspatronen de noodzakelijke consequen-

opgehaald worden. Als beiden aan de beurt zijn geweest, volgt een gezamenlijk gesprek, waarin afspraken worden gemaakt.

Het gehele therapeutische gesprek duurt ongeveer 70 à 80 minuten. Dan volgt er 10 minuten pauze, waarna het publiek de gelegenheid heeft methodische vragen te stellen en te discussiëren naar aanleiding van het waargenomen gesprek. De cliënten kunnen zelf bepalen of ze aan deze nabespreking willen deelnemen. (Benzing, Tymister, Wöhler, 1989)

ACHTERGRONDEN EN METHODEN VAN HET "OPEN CENTRUM".

Het open centrum is gebaseerd op de dieptepsychologie van Alfred Adler en werkt dienovereenkomstig met Adleriaanse principes methoden en technieken.

Adler heeft voor de Tweede Wereldoorlog in Wenen een twintigtal van deze centra geleid. Tegenwoordig bestaan er dergelijke centra aan de universiteit van Tucson, Arizona (U.S.A.); in Chicago (U.S.A.); in Tel Aviv (Israel) en in Hamburg (B.R.D.).

Het feit dat tegen de achtergrond van een dieptepsychologie gewerkt wordt, betekent dat er in de beschouwing van de mens en zijn handelen aan het onbewuste een belangrijke rol toebedeeld wordt.

Aan pedagogische consultatie ligt de opvatting ten grondslag, dat problemen opgevat worden als problemen in de relaties tussen mensen. De mens is een sociaal wezen, d.w.z. de mens leeft voortdurend met en tussen andere mensen en heeft dit nodig; het geeft zin aan zijn bestaan. Dit relatie-aspect kan niet genegeerd worden.

Als er twee of meerdere personen bij elkaar komen, brengen beiden zijn of haar persoonlijkheid mee. Deze persoonlijkheden oefenen invloed op elkaar uit en er ontstaat een unieke relatie.

gisch handelen om te gaan. Voor het verdiepen van kennis middels lezen en bestuderen van literatuur bestond niet direct de voorkeur. Besloten werd om op een wekelijks vast tijdstip middels consultatiegesprekken over concreet pedagogische problemen in de klas te spreken. In onderling overleg werden ook afspraken gemaakt over de wijze van gespreksvoering.

De eerste consultatie-sessie begon met twee leraressen en een begeleider. Afgesproken werd dat er in een sessie twee maal een consultatie van een half uur zou plaats vinden. Inmiddels is na 7 sessies de groep uitgebreid tot 6 deelnemers. Nu wordt beschreven hoe pedagogische problemen benaderd worden.

PEDAGOGISCHE PROBLEMEN.

Pedagogische problemen worden als intermenselijke relatie problemen gezien. Daar hoort ook de onderwijssituatie bij waar de verhouding leraar - leerling centraal staat. Zo kan een gedrags-, leer- of concentratieprobleem gezien worden als een probleem dat te maken heeft met de intermenselijke verhoudingen.

Als twee of meerdere mensen bij elkaar komen, betekent dit dat zij hun persoonlijkheid meebrengen en invloed op elkaar uitoefenen. Als een kind opgroeit, vormt het kind een beeld en een mening over zichzelf, de mensen en de wereld om hem heen. Dit geldt voor zowel het kind als de leraar, die elkaar in de klas ontmoeten.

Als er een probleem ontstaat, kan dat te maken hebben met de projecties van de gevormde opvattingen van de leraar en het kind. De twee persoonlijkheden "botsen".

Het is de functie van de pedagogische consultatie (p.c.) om deze projecties zichtbaar, begrijpelijk en hanteerbaar te maken. Daartoe kan het zo nu en dan nodig zijn om onbe-

wuste opvattingen en normen bij zowel leraar als kind bewust te maken. Zo kan ontdekt en begrijpelijk gemaakt worden welke opvattingen ten grondslag liggen aan de gedragspatronen, die van invloed op het probleem kunnen zijn. Voordat een pedagogische consultatie in een groep plaats heeft zit een leraar eerst twee maal in het publiek.

TWEE MAAL IN HET PUBLIEK.

Uitgangspunt van het werken middels pedagogische consultaties in een groep leraren is dat een leraar, die om een consultatie vraagt, minimaal twee keer in het "publiek" gezeten heeft. Dit heeft twee voordelen: de leraar is enigszins op de hoogte van de werkwijze en het verloop van het gesprek. Daarnaast ervaart de leraar dat andere collega's met vergelijkbare problemen in de klas geconfronteerd worden. Op deze manier neemt de angst om voor een groep over de eigen moeilijkheden te spreken aanzienlijk af.

INBRENGER VAN HET ONDERWERP.

Wanneer een leraar een onderwerp aandraagt waarover hij wil praten, heeft hij in feite de functie en rol van een leraar gekregen. Hij stelt de andere leraren namelijk in de gelegenheid van "zijn" praktijk te leren.

De beslissing over de inhoud van het consultatiegesprek ligt bij deze leraar.

De ervaringen van de gesprekken tot nu toe laten zien, dat de aanwezigheid van "publiek" op de leraren positief werkt. Ze ervaren niet de enige te zijn met dergelijke problemen. Bovendien ervaren ze op deze wijze ondersteuning van hun collega's.

opsteken beantwoorden kan. Bijvoorbeeld: "Wie van de aanwezigen vindt ook dat Rob door na een ruzie met zijn ouders de eerste stap te doen, blijkt geeft van grote vergevingsgezindheid en moed?" Door het hand opsteken is de vraag beantwoord. Het gesprek gaat zonder verder commentaar van het publiek door. Voor het desbetreffende kind of ouder is deze vorm van bemoediging bijzonder krachtig. Hierin wordt de ondersteunende functie van het publiek voor de cliënt(en) duidelijk.

Er wordt aan het publiek om praktische redenen niet om vertrouwelijkheid gevraagd. Cliënten kunnen ten alle tijde verbaal of non-verbaal een teken geven, als ze niet op een vraag willen antwoorden. Hierdoor blijft tevens de beslissing over de inhoud van het consultatiegesprek bij de cliënt(en).

Door de aanwezigheid van publiek in het open centrum ontstaat er een belangrijke preventieve functie. De hulpverlening is verstrekkender dan dit ene gezin dat de directe begeleiding krijgt. Indirect krijgen de mensen in het publiek allerlei informatie over relaties, opvoedingsmethoden, pedagogische consultatiemethoden en de theorie en methodieken waarmee gewerkt wordt. Hierdoor worden meerder ouders tegelijkertijd bereikt, waardoor de gegeven hulp efficiënter wordt en het een preventief karakter krijgt.

Zodra de cliënt(en) voor het publiek hebben plaats genomen, hebben ze in feite de functie en rol van een leerkracht gekregen. Ze stellen het publiek namelijk in de gelegenheid van "hun" praktijk te leren.

Tijdens de meeste therapiegesprekken wordt tijdelijk gescheiden gewerkt met ouder(s) en kind(eren). Eerst wordt er gezamenlijk een onderwerp bepaald, waarover gesproken zal worden. Als dit gebeurd is, beslist het kind of het als eerste de zaal verlaat of dat het als eerste met de gespreksleider spreekt. Dan verlaten de kind(eren) of ouder(s) met een begeleider de zaal en wachten tot ze weer

opvoeding. Daarnaast wordt er ook supervisie gegeven aan studenten en personen, die werkzaam zijn in het onderwijs of de (geestelijke) gezondheidszorg.

WERKWIJZE VAN EEN OPEN CENTRUM VOOR PEDAGOGISCHE CONSULTATIE.

De pedagogische consultaties kunnen gezien worden als een vorm van ambulante hulpverlening. Ouders met hun kinderen komen naar het centrum met opvoedingsmoeilijkheden en/of problemen in het gezinsfunctioneren. Zij kunnen zich aanmelden voor een consultatiegesprek of alleen komen om als publiek de gesprekken te volgen.

Na een eerste contact zal het gezin gevraagd worden minimaal één keer plaats te nemen in het publiek om een pedagogische consultatie bij te wonen. Dit heeft twee voordelen. De cliënt is al enigzins op de hoogte van de werkwijze en het verloop van een gesprek in het centrum. Daarnaast ervaart de cliënt niet de enige te zijn met vragen en problemen. Op deze manier neemt de angst om voor het publiek over de eigen moeilijkheden te spreken aanzienlijk af.

Het publiek bestaat uit ouders, studenten, leerkrachten en andere belangstellenden. Het open centrum is werkelijk "open" in de zin dat iedere belangstellende kan deelnemen door in het publiek te gaan zitten.

Het publiek blijkt een ondersteunende functie te hebben voor een cliënt. Personen in het publiek zijn zeer betrokken. Ze "zuchten" en "bibberen" als het ware met de cliënt (en) mee.

Het publiek gedraagt zich tijdens de consultatie zo stil en onopvallend mogelijk. Ze bemoeien zich niet met het lopende gesprek, behalve als de gespreksleider daarom vraagt. Deze zal daar alleen om vragen als hij meent dat een extra bemoediging door meerdere mensen op zijn plaats is. Dit gebeurt doorgaans in een vraag, die het publiek d.m.v. hand-

DOEL VAN EEN PEDAGOGISCHE CONSULTATIE.

Doel van een succesvolle pedagogische consultatie bestaat daaruit dat de leraar de interactie-situatie beter leert begrijpen. Dit betekent dat hij zijn eigen gedrag en het gedrag van het kind beter leert begrijpen.

Op de onderwijsleersituatie in de school toegepast: is het eerste doel van het gesprek het probleem als interactieprobleem te erkennen. Door het begrijpen van de interactie-situatie ontstaat ruimte bij de leraar om alternatieve manieren van gedrag te ontwikkelen. Deze nieuwe gedragspatronen bieden mogelijkheden om de probleemsituatie positief te beïnvloeden. Dit lukt alleen wanneer de leraar opnieuw moed en vertrouwen in zijn eigen competentie en die van het kind krijgt. Dit vertrouwen in eigen mogelijkheden wordt bereikt door bemoediging en bevestiging van de leraar. Dit kan door aandacht te besteden aan het positieve en dat wat reeds gelukt is. Tijdens pedagogische consultaties worden verschillende onderwerpen besproken.

INHOUD VAN DE GESPREKKEN.

In het dagelijks leven in de klas, school, onderwijsleersituatie komen problemen, storingen, conflicten voor, die een gelegenheid vormen om naast de leerstof tevens te leren hoe met deze conflicten omgegaan kan worden. Ze zijn dus van groot belang en kunnen als "leerstof" heel waardevol zijn. In de verschillende gesprekken worden de volgende onderwerpen aan de orde gesteld:

- Hoe kan ik omgaan met een kind, die boos de klas inkomt ?
- Hoe zorg ik ervoor dat de kinderen niet steeds in de klas vechten ?
- Hoe kan ik het beste met een kind omgaan, die me de hele dag om aandacht vraagt ?

- Hoe ga ik met kinderen om, die zich niet aan een gemaakte afspraak houden ?
- Hoe kan ik kinderen, die alleen maar ruzie in de groep maken op een positieve manier bij de groep betrekken ?
- Hoe kan ik omgaan met een stagiaire, die veel moeite heeft met het handhaven van regels in een groep ?
- Hoe kan ik omgaan met kinderen, die niet willen luisteren en meewerken ?

De begeleider heeft verschillende taken tijdens de pedagogische consultatie.

TAKEN VAN DE BEGELEIDER.

De begeleider moet een aantal taken goed in de gaten houden. De volgende taken behoren tot de uitrusting van een begeleider, die pedagogische consultaties hanteert.

PEDAGOGISCHE PRAKTIJK-THEORIE.

Het voeren van pedagogische consultaties veronderstelt een goede ervaring met een praktijkgericht pedagogisch kader. Tevens is een theoretisch kader noodzakelijk, die mogelijkheden biedt tot het vorm geven van een consistent behandelingsrepertoire. Naar mijn mening biedt de Individual Psychologie dit kader. Wie is verantwoordelijk voor de oplossing van een probleem ?

VERANTWOORDELIJKHEID VOOR PROBLEMEN.

Vaak denkt een begeleider, dat hij het probleem voor een leraar op moet lossen. De begeleider is echter niet verant-

wijs. De onderwijs functie wordt gerealiseerd door studenten, leerkrachten en personen, die werkzaam zijn in de geestelijke gezondheidszorg, de gelegenheid te geven in het publiek een pedagogische consultatie bij te wonen en daarvan te leren. In dit artikel willen we voornamelijk ingaan op het hulpverlenings aspect en minder op de onderwijsfunctie.

Pedagogische consultatie betreft pedagogische of agogische begeleiding in een door de cliënt als problematisch ervaren situatie. Het doel is de betreffende persoon te helpen zijn probleem hanteerbaar te maken en zelf op te lossen. Kort gezegd gaat het bij deze vorm van begeleiding om hulp tot zelfhulp.

De mate van hulp, die een persoon nodig heeft, verschilt van situatie tot situatie en van mens tot mens.

Een goed begrip van pedagogische consultatie is van belang. Pedagogische consultatie is namelijk geen therapie. Hoewel het in de praktijk moeilijk is vol te houden dit te onderscheiden, is het om pragmatische redenen zinvol om dit verschil aan te houden. Een reden om pedagogische consultatie van therapie te onderscheiden is dat het stigmatisering voorkomt. De cliënt is niet "ziek".

Uitgangspunt van pedagogische consultatie is dat het de cliënt ontbreekt aan kennis en informatie om zijn probleem op te lossen. De taak van de gespreksleider is deze informatie te verstrekken. Ter afbakening kunnen we stellen dat therapie geïndiceerd is bij complexere problematiek, die meerdere gebieden in het dagelijks leven betreft. Bij een dergelijke problematiek is meer begeleiding nodig om de daarmee gepaard gaande gevoelens en emoties op te vangen en te begeleiden. De "ingreep" in de persoonlijkheid van de betreffende persoon is groter dan bij de pedagogische consultatie. (Tymister, 1988, pag. 127-128)

De pedagogische consultatie in een open centrum betreft voornamelijk begeleiding aan ouders met problemen in de

INDIVIDUALPSYCHOLOGISCHE GEZINSBEGELEIDING.

drs. Marieke van Eldert en drs. Marieke Vonk.

INLEIDING.

In dit artikel willen we nader ingaan op methoden van individualpsychologische begeleiding van gezinnen. We baseren ons voor een belangrijk gedeelte op ervaringen, opgedaan tijdens een studieverblijf in Hamburg, aan de Universität Hamburg, Fachbereich Erziehungswissenschaft.

We behandelen hier hoe de individualpsychologische gezinsbegeleiding in Hamburg gestalte gekregen heeft en gaan dieper in op de methoden en achtergronden. Tot slot worden voor- en nadelen van deze methode nader beschouwd.

EEN "OPEN CENTRUM VOOR PEDAGOGISCH CONSULTATIE".

Aan de universiteit van Hamburg is in 1986 aan het Institut für Schulpädagogik een "Offenes Beratungszentrum" opgericht. Hier vinden wekelijks pedagogische consultatiegesprekken plaats in aanwezigheid van publiek. Ervaringen met dergelijke pedagogische consultatie aan het "Institut für Praxis und Theorie der Schule" (een regionaal instituut voor bij- en nascholing van leerkrachten) in Ahrensburg (B.R.D.) en een samenwerking met de Universiteit van Tucson, Arizona (U.S.A.), hebben aan de oprichting van het open centrum in Hamburg bijgedragen. Het open centrum aan de universiteit van Tucson functioneert al meer dan 15 jaar. Het "Offenes Beratungszentrum" is een centrum waar in aanwezigheid van publiek pedagogische consultatie wordt gegeven aan gezinnen en volwassenen. Een dergelijk centrum heeft twee functies: hulpverlening & preventie en onder-

woordelijk voor het oplossen van het probleem. Hij is verantwoordelijk voor het tot inzicht brengen van de leraar met betrekking tot het doel, dat de leraar en het kind met hun gedrag nastreven. Tevens is het zijn verantwoordelijkheid begrijpelijk te maken waarom het kind en de leraar dat op deze wijze nastreven. Vervolgens is het zijn verantwoordelijkheid om met de leraar te bekijken op welke wijze er veranderingen kunnen worden bereikt. Tevens is het zijn verantwoordelijkheid de leraar te bemoedigen tot het uitproberen van een geschikte aanpak. Het is de verantwoordelijkheid van de leraar te bepalen of hij een aanpak als uitvoerbaar inschat. De leraar zal zelf deze aanpak in de klas moeten uitvoeren. De leraar kan alleen zijn eigen probleem met een kind oplossen, een ander kan dat niet voor hem doen. Wie let op de beschikbare tijd ?

OMGAAN MET TIJD.

Het gehele consultatiegesprek duurt ongeveer 30 minuten. Het is de taak van de begeleider dat binnen deze tijd de volledige consultatie wordt afgerond.

Goed omgaan met de tijd houdt in dat snel en directief naar een concreet onderwerp gegaan wordt. Een leerkracht, die achter elkaar doorspreekt, verbruikt veel tijd. Het is de taak van de begeleider om zich een zo duidelijk mogelijk beeld van een concreet besproken situatie te vormen. Het onderbreken en gericht vragen stellen is dan noodzakelijk gezien de beschikbare tijd van 30 minuten. Welke gespreksvaardigheden worden van de begeleider verwacht ?

AKTIEF LUISTEREN.

Aktieve communicatie is een belangrijke voorwaarde om een om een positieve relatie met de leraar op te bouwen. Het

communicatieproces is zowel nonverbaal als verbaal. Ons gedrag, gezichtsuitdrukking en stemgebruik tonen of we wel of niet luisteren. Nonverbaal communiceren van de leraar geeft ook bepaalde informatie. De communicatie, die we hier bespreken, is gebaseerd op wederzijds respect. Wederzijds respect betekent dat begeleider de leraar toe moet kunnen staan, eerlijk en zonder angst voor afwijzing, zijn waarden en gevoelens te uiten. Dit houdt acceptatie in van wat de ander zegt. We zijn het misschien niet altijd eens met wat de leraar zegt, maar we kunnen door de toon van onze stem en ons woordgebruik laten zien dat we zijn gevoelens accepteren en erover willen praten.

De leraar heeft een bepaald gevoel en laat dit door een opmerking of een bepaald gedrag merken. Bijvoorbeeld: "Ik weet echt niet hoe het verder moet."

De begeleider hoort dit en zoekt hierbij het achterliggende gevoel. Bijvoorbeeld: moedeloosheid en onmacht.

Dit gevoel verwerkt de begeleider in een zin en vraagt hierdoor aan de leraar of hij het gevoel goed begrepen heeft. De leraar zal de begeleider corrigeren, wanneer deze fout zit. Bijvoorbeeld: "Je hebt eigenlijk de moed opgegeven. Het lijkt toch geen zin te hebben om nog iets met dit kind te proberen."

We zien dat door effectief luisteren de leraar zich beter begrepen en geaccepteerd voelt. Het helpt hem bewust te worden van zijn eigen gevoelens en deze beter te uiten. Leraren leren hierdoor met eigen gevoelens en problemen om te gaan. Dit helpt hen bij het oplossen van eigen problemen. Door alleen te luisteren, kunnen we niet de bedoeling van een glimlach, een frons of een verdrietig gezicht van de leraar begrijpen. Gedrag drukt, vaak sterker dan woorden, een gevoel en een bedoeling uit. Men moet proberen de bedoeling van het gedrag van kinderen te leren begrijpen door er meer op gericht te zijn. Voorbeelden van reacties op nonverbaal gedrag: "Die frons op je gezicht lijkt te zeggen

Het blijkt dat het werken met de Individual Psychologie als pedagogisch kader middels pedagogische consultaties stress verminderend werkt. Doordat de leerkracht zijn eigen gedrag en het gedrag van kinderen beter leert begrijpen, bouwt hij een reflectie moment in wanneer een kind zich storend gedraagt. De leraar reageert niet direct op de emotie, die door het kind bij hem wordt geactiveerd, maar bekijkt wat het kind op deze wijze wil bereiken. Een leerkracht, die goed geschoold is in de Individual Psychologische opvattingen, kan dan het kind gelegenheid bieden om op een constructieve wijze aan het groepsgebeuren in de klas deel te nemen.

De uitbreiding van de groep leraren gedurende 7 sessies lijkt aan te geven dat deze vorm van begeleiding voorziet in een concrete behoefte bij leraren.

verantwoordelijk voor het falen van het advies.

Met een leraar alternatieven verkennen, betekent met de leraar een aantal mogelijke oplossingen verzinnen. Vervolgens worden de oplossingen op hun uitvoerbaarheid door de leraar beoordeeld. Tot slot wordt de meest geschikte aanpak uitgekozen.

De verschillende stappen in alternatieven verkennen zijn:

1. Effectief luisteren wordt gebruikt om de leraar te begrijpen en zijn gevoelens te verhelderen.
2. Alternatieven worden verzonnen door brainstormen. In deze fase wordt nog geen oordeel over de uitvoerbaarheid van de oplossing gegeven.
3. De leraar wordt geholpen een keuze te maken. Niet alles kan in een keer opgelost worden. Er zullen prioriteiten gesteld moeten worden.
4. Mogelijke gevolgen van de beslissing worden besproken.
5. Er wordt een oplossing uitgekozen.

VOORDELEN VAN DEZE WIJZE VAN BEGELEIDEN.

Volgens bepaalde procedures worden tijdens de pedagogische consultaties in het openbaar onder leiding van Individual Psychologisch geschoolde begeleider problemen in opvoeding en onderwijs besproken. Deze bijeenkomsten hebben een lerend effect naar aanwezige leraren en laat hen laagdrempelig kennis maken met de mogelijkheden van de Individual Psychologie.

Methodisch gezien is een actieve deelname van de leraar noodzakelijk, want slechts hij beschikt over de informatie die nodig is om het probleem te begrijpen. Hij bezit die informatie, die ons uitsluitel geeft over hoe de privé-logica van de leraar in elkaar zit. Het is zijn privé-logica, die tot dit handelen heeft geleid en mede van invloed is op het ontstane probleem.

dat je het er niet mee eens bent." Ook is niet elke probleemsituatie geschikt om op te lossen met effectief luisteren. Effectief luisteren kunnen we alleen gebruiken wanneer een leraar het probleem beschrijft. Hoe we goed met de probleemsituaties om kunnen gaan, bespreek ik bij "verkennen van alternatieven".

Welke fasen kunnen in een pedagogische consultatie onderscheiden worden ?

FASEN IN DE PEDAGOGISCHE CONSULTATIE.

In de beeldvormingsfase wordt een belevingssituatie over een bepaald kind ingebracht. Bijvoorbeeld: Mark vraagt de hele dag in allerlei situaties voortdurend aandacht. Dit kind beweegt zich als een horzel door de groep en slokt irriterend veel aandacht op van de leerkracht. Deze complexe belevingssituatie wordt teruggebracht tot een concrete situatie welke de leraar zich nog goed herinnert en waar de leerkracht het liefst een verandering in zou willen hebben. Een concrete situatie wordt door de leerkracht als volgt omschreven: Mark stoeit en praat constant tijdens de kring. De leerkracht geeft verbaal en non-verbaal te kennen dat Mark op moet houden. Mark gaat echter door en uiteindelijk wordt Mark uit de kring gezet. De juf voelt zich vervelend en de sfeer is verpest.

Voor de beeldvorming van de probleemsituatie worden o.a. de onderstaande vragen in een willekeurige volgorde doorgenomen:

1. Moment van storing.
2. Waar vindt dit gedrag plaats ?
3. Wanneer vindt dit gedrag plaats ?
4. Hoe vindt de storing plaats ?
5. Wie zijn er bij betrokken ?
6. Wie is de probleemdager, kind, leerlingen, leraar ?

7. Gevoel van de leraar t.a.v. de storing.
8. Wat is de reactie van de leraar ?
9. Hoe reageert de leerling/groep daarop ?
10. Hoe eindigt de situatie ?
11. Welk doel zou de leerling/groep nastreven ?
12. Bereikt de leerling/groep dit doel mogelijk door de reactie van jou als leraar ?

Tijdens de begripsvormingsfase wordt gekeken naar de opvattingen van de leerkracht. Ingegaan wordt op begrijpelijke gevoelens van de leerkracht in deze concrete situatie zoals bijvoorbeeld geïrriteerdheid, boosheid, wraakzucht of onmacht. Afhankelijk van deze gevoelens wordt bekeken of het gedrag van het kind begrijpelijk is vanuit de situatie van het kind gezien. Bekeken wordt wat het kind mogelijk met dit gedrag bereikt.

In de oplossingsfase wordt uit begrip van de interactiesituatie gekeken welke oplossingsmogelijkheden de leerkracht op dit moment voor deze situatie zelf als uitvoerbaar ziet.

Hierover worden afspraken gemaakt hoe de leraar de situatie met een leerling kan aanpakken of bespreken. Deze afspraak wordt gedurende een week consequent uitgevoerd.

Voor een gezamenlijke oplossing tussen een leraar en een leerling kan de volgende procedure gevolgd worden:

1. De leraar geeft als probleemdruager het doel van het gesprek aan.
2. De leraar vraagt aan de leerling/groep of zij haar/hem willen/kunnen helpen.
3. De leraar schildert het probleem zoals zij/hij dat ziet.
4. Hoe ziet de leerling/groep het probleem ?
5. De leraar vraagt eerst de groep om oplossingen, deze worden gerespecteerd en opgeschreven.
6. Vervolgens geeft de leraar enige alternatieven, die bewerkstelligen dat de nagestreefde doelen van de leer-

ling/groep op een positieve wijze bereikt kunnen worden.

7. Er wordt besloten welke afspraak wordt gemaakt.
8. Vervolgens wordt een logische consequentie (sociale afspraak) afgesproken, die in werking treedt wanneer de leerling/groep en/of leraar zich niet aan de afspraak houdt.
9. Tevens kan afgesproken worden hoe vaak een leraar/leerling/groep zich mag vergissen.
10. Tot slot wordt afgesproken over welke periode de afspraak geldt.

Hoe kunnen alternatieve oplossingen voor het pedagogische handelen in de klas worden gevonden ?

VERKENNEN VAN ALTERNATIEVEN.

Door effectief luisteren kunnen leraren hun gevoelens verhelderen en bewuster met hun probleem omgaan. Soms ontdekken ze al een oplossing voor hun probleem, terwijl een begeleider alleen maar luistert.

Dit lukt niet in alle gevallen. Soms hebben leraren hulp nodig om de verschillende mogelijkheden te overzien. De begeleider kan hierbij helpen door de mogelijke oplossingen op een rijtje te zetten en de oplossing, die de leraar kiest, eventueel op uitvoerbaarheid te bespreken.

De manier om alternatieven te verkennen kunnen we snel verwarren met advies geven. Een advies echter, zoals: "Doe dit ..." of "Ik denk dat je ..... zou moeten.", helpt de leraar niet om de volgende redenen:

- Advies helpt een leraar niet om zelf zijn eigen problemen op te lossen. Het maakt hem afhankelijk van de begeleider.
- Veel leraren staan afwijzend tegenover advies. Ze denken bijvoorbeeld dat het niet zal werken.
- Als uw advies niet werkt, stelt de leraar de begeleider